

Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarında Ailenin Rolü*

Role of the Family in Preschool Children's Perception of Gender

Sevcan YAĞAN GÜDER**, Tülin GÜLER YILDIZ***

ÖZ: Bu çalışmanın amacı okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolünü belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu alt ve orta sosyoekonomik düzeyde çeşitli aile yapılarından gelen ve aynı ana sınıfına devam eden 8 çocuk ve onların anneleri oluşturmaktadır. Durum çalışması modeliyle desenlenmiş bu çalışmada veriler çocuklarla birebir görüşmeler, gözlem ve müdahalesiz etkinlikler aracılığıyla toplanmıştır. Ayrıca çocukların anneleriyle, aile yapıları ve toplumsal cinsiyet algıları ile ilgili olarak görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, çocukların kadına ve erkeğe ilişkin kalıp yargısal görüş belirtmelerinde annelerinin ev hanımı olması, annelerin şiddete uğraması ve çocukların buna tanıklık etmesi, aile içi sorumlulukların geleneksel bir şekilde dağılması gibi faktörlerin etkili olduğu belirlenmiştir. Hem annesi hem de babası ev işlerinde sorumluluk alan çocukların babası sorumluluk almayan çocuklara göre ev içi sorumluluklar konusunda daha az kalıp yargısal oldukları, annenin çalışma durumunun genel olarak kadın ve erkeğe ilişkin kalıp yargıları etkilemediği belirlenmiştir. Baba baskısı olmayan, karşı cinsiyetten kardeşi olan ve kendisine karşı cinsiyete özgü oyuncak alınan çocukların oyun ve oyuncak tercihlerinde daha az kalıp yargısal tercihlerde buldukları belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlardan yola çıkarak cinsiyet eşitliği duyarlılığını artırmak amacıyla aile eğitimlerinin düzenlenmesi ve okul öncesi eğitim programlarının cinsiyete duyarlı etkinlikleri içermesi gerektiği söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Okul öncesi dönem, toplumsal cinsiyet, aile yapısı, anne

ABSTRACT: The purpose of the study is to determine the role of families in preschool children's perception of gender. Participants are eight children from varying family structures of lower and middle socio-economic levels, attending the same nursery class, and their mothers. Data were collected through observation, interviews with the children and their mothers and the activities without any intervention. According to the findings of the study, it was determined that factors such as the children's mothers being house wives, being subjected to domestic violence witnessed by their children, and the traditional distribution of domestic responsibilities are effective on children's stereotype opinions concerning man and woman. Also, children whose mothers and fathers take joint responsibility in household labor are less stereotypical than those whose fathers do not participate in domestic responsibilities. Employment status of the mother generally does not impact children's perception on men and women. It was also determined that children that are not oppressed by their fathers, that have a opposite sex sibling, and that are given toys peculiar to the opposite sex have less stereotypical preferences in terms of toys and play.

Keywords: Preschool children, gender, family structure, mother

1. GİRİŞ

Cinsiyet, bütün canlılarda bir türün üyelerini, üreme yönünden birbirini tamamlayan erkek ve dişi olarak ayırt etme olanağı veren, anatomik ve fizyolojik özellikleri barındıran bedensel özelliklerin tümü olarak tanımlanır (San Bayhan ve Artan, 2011; Charlesworth, 2011). Öte yandan, toplumsal cinsiyet ise, bir kişinin cinsiyetinden ötürü toplum tarafından nasıl algılandığını; kadının ya da erkeğin nasıl görünmesi, düşünmesi, hissetmesi, giyinmesi, hareket

* Bu makale, Sevcan YAĞAN GÜDER'in 2014 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde Doç. Dr. Tülin GÜLER YILDIZ danışmanlığında hazırladığı "Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarının İncelenmesi" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, İstanbul-Türkiye, sevcan.yagan@okan.edu.tr

*** Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara-Türkiye, tguler@hacettepe.edu.tr

etmesi ve içinde bulunulan dünyayı nasıl algılaması gerektiğini tanımlayan bileşenlerin tümüdür (Helman,1990). Dolayısı ile toplumsal cinsiyetin, kadından ya da erkekten beklediği ve kadına ya da erkeğe uygun görülen davranış, tutum, hak, görev ve yükümlülükler cinsiyet rolü ya da toplumsal cinsiyet rolü olarak tanımlanabilir (Dökmen, 2010).

Zaman içerisinde ve kültürel olarak yapılanan toplumsal cinsiyet, doğuştan değildir ve değişebilir. Sosyokültürel ve sosyoekonomik özellikler değişkenlik gösterse bile neredeyse her toplumda cinsiyet rollerine dayalı davranış örüntüleri kız ve erkek çocuklarına sosyalleşme süreci ile verilmektedir (Dökmen, 2004). Toplumsal cinsiyetin inşasında özellikle aile ve sosyal çevrenin rolü yadsınamaz. Burada temel rol anne–babaya düşmekle birlikte aile, akranlar, medya, okul, kitaplar, şarkılar, filmler, televizyon kanalları gibi unsurlar da söz konusu beklentileri ve modelleri somutlaştırır, çocuğun bu kurallar ve davranışları içselleştirmesini sağlayacak ortamlar hazırlar (Connell, 1998; Driscoll ve Nagel, 2008; Meece ve Daniels, 2008). Bu toplumsallaşma sürecinde aile, cinsiyet kimliklerinin ve aynı zamanda toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin yeniden üretildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Akt: Aktaş, 2011). Çocuk ilk olarak kız ve erkek olgusunun ne demek olduğunu ailesinden öğrenmekte, bu ise cinsiyet kalıp yargılarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Sherman, 1979; Witt, 1997; Akt: Bağçeli, 2008).

Çocukların cinsiyete özgü davranışlarının ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumlarından etkilendiği; birçok anne ve babanın farkında olarak ya da olmayarak kız ve erkek çocuklarının cinsiyet rolüne uygun özellikler kazanmaları beklentisinde oldukları bilinmektedir. Bu beklentiler ebeveynlerin çocuğa karşı olan davranışlarını etkilemektedir (Fagot, 1978; Rubin, Provenzo ve Luria, 1974; Smith ve Daghliş, 1977; Akt: Özen, 1992). Aydılek Çiftçi ve Özgün (2011) çalışmalarında, babaların eril cinsiyet rol algısı arttıkça kız çocuklarının spor etkinliklerine daha çok yöneldiklerini öte yandan arkadaşları ile sohbet etme, müzik aletleri ile oynama, rol yapma gibi etkinlikleri daha az tercih ettikleri saptanmıştır. Tenenbaum ve Leaper (2002) de ailenin toplumsal cinsiyet kalıplarını çocuklarına aktardıklarını belirtmiştir. Öte yandan Cunningham (2001) araştırmasında annelerin toplumsal cinsiyet kalıpları ile yetişkin çocuklarının toplumsal cinsiyet davranışları arasında bir ilişki olduğunu saptamıştır. Ailelerin kendi cinsiyet rolü algılarını çocuklarına doğrudan ya da dolaylı olarak aktardıkları söylenebilir.

Ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranış ve ilgilerinin çocuklarının cinsiyetine göre değiştiği ve bu durumun da çocukların toplumsal cinsiyet algısını etkilediği alan yazında ifade edilmiştir. Örneğin, ebeveynlerin erkek çocuklarıyla daha fazla bilimsel içerikli konuşma yaptıkları (Tenenbaum & Leaper, 2003; Tenenbaum, Snow, Roach, & Kurland, 2005), duyguları hakkında en çok kız çocukları ile konuştukları ve böylelikle kız çocuklarının daha sonra kendilerinin ve başkalarının bu tarz duygularıyla daha fazla ilgilenme eğiliminde oldukları görülmüştür. (Buckner& Fivush, 2000; Fivush, Brotman, Buckner & Goodman, 2000). Stewart ve Friedman (1987)'a göre ebeveynler erkek çocuklarını, kız çocuklarına göre başarıma, yarışma, duygularını kontrol etme, bağımsız hareket etme ve kişisel sorumluluk alma gibi konularda daha fazla desteklemektedirler (Akt: Baran, 1995). Öte yandan, toplumsal cinsiyet hakkında eşitlikçi görüşe sahip ebeveynleri olan çocukların, geleneksel görüşe sahip ebeveynleri olan çocuklara göre cinsiyete özgü kalıp yargı davranışlarını daha az gösterdikleri belirlenmiştir (Fagot & Leinbach, 1995). Murray (2004), eşitlikçi ve geleneksel aile yapılarından gelen çocukların toplumsal cinsiyete yönelik algılarını incelemiş ve Fagot ve Leinbach'ın bulgularını destekleyen sonuçlara ulaşmıştır. Çalışmada eşitlikçi aile yapılarından gelen çocukların kalıp yargısal görüşleri olmakla birlikte gelenekçi ailelerden gelen çocuklara oranla kadın ve erkeklere ilişkin daha az kalıp yargısal görüşleri olduğu belirlenmiştir. Başka bir çalışmada ise, ebeveynler arasındaki geleneksel iş bölümlerinin erkek çocuklarının daha eril işleri tercih etmesine ve kız çocuklarının ise daha dişil özelliklere sahip işleri tercih etmesine sebep olabileceği belirtilmiştir (Fulcher ve diğ., 2007). Ebeveyn ile çocuklarının toplumsal cinsiyet kalıp yargıları bakımından büyük benzerliklere sahip oldukları ortaya konmuştur (Epstein & Ward, 2011).

Annelerin kız çocuklarının cinsiyet rolü davranışlarında babalara göre daha fazla destek ve kontrol unsuru oldukları belirlenmiş olmasına rağmen genel olarak ebeveynlerin kız çocuklarının cinsiyet rolü davranışlarına daha az etki ettikleri bulunmuştur (Arditti, Godwin ve Scanzoni, 1991). Dilek (1997)'in çalışmasında eğitim seviyesi ve gelir düzeyinin yüksekliğine rağmen anne ve babaların -özellikle de babaların- büyük bir kısmının çocuklarını toplumsal cinsiyet kimliği kazanmaları konusunda yönlendirdikleri gözlenmiştir. Stewart ve Friedman (1987)'a göre özellikle babaların oğullarına karşı daha otoriter, katı oldukları ve erkeksi kalıp yargılardan sapan davranışlarına karşı daha az hoşgörü gösterdikleri belirlenmiştir (Akt: Baran, 1995). Ebeveynlerin kız çocukları ile oyun oynadıklarında oyuncak tercihleri konusunda daha esnek oldukları ancak erkek çocukları ile daha eril oyuncaklarla oynamayı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Wood, Desmarais ve Gugula, 2002). Carlson ve Knoester (2011), çalışmalarında anne ile erkek çocukları arasında toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarında benzerlik olduğunu, kız çocuklarının ise babalarıyla toplumsal cinsiyet konusunda farklı tutum benimsediklerini ortaya koymuştur. Hupp ve arkadaşları (2010) bekâr annelerin çocuklarının evli annelerin çocuklarına göre toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına daha az sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. Annenin androjen kimliğinin çocuklarının cinsiyet rol algısını etkilediği belirlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde toplumsal cinsiyete yönelik davranışların kazandırılmasında babaların annelere oranla daha fazla özendirme yolunu kullandıkları söylenebilir. Ayrıca ebeveynlerin, özendirme yöntemini kendi cinsiyetinden olan çocuk ile daha fazla destekledikleri de ifade edilebilir.

Kardeşin olup olmama durumu ya da kardeşin cinsiyeti de toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasında önemlidir. Örneğin, Rust ve arkadaşlarının (2000) yaptıkları çalışmada kardeşi olmayan çocukların aynı cinsiyetten kardeşi olanlara göre daha az kalıp yargısal görüşleri olduğu; ancak farklı cinsiyetten kardeşi olanlara göre ise daha fazla kalıp yargılı oldukları belirlenmiştir. McHale, Kim, Whiteman ve Crouter (2004) ise, karşı cinsten kardeşe sahip olan çocukların daha az kalıp yargılara dayanan aktivitelerde bulduklarını belirlemiş olup, bu çocukların “diğer” aktiviteleri deneme şansına sahip olmalarının cinsiyet gelişimleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu sonucuna ulaşmışlardır. Öte yandan, büyük kardeşin katı yargılarının küçük kardeş üzerinde de etkili olabileceği savunulmuştur (McHale, Updegraff, Helms-Erikson, & Crouter, 2001). Yağan Güder (2014) yaptığı çalışmada karşı cinsiyetten kardeşi olan çocukların oyun ve oyuncak tercihlerinde hiç kardeşi olmayan ya da karşı cinsiyetten kardeşi olmayanlara göre daha az kalıp yargısal olduklarını belirlemiştir. Dolayısı ile büyük kardeşlerin, küçük kardeşleri için model oldukları; kardeşlerin cinsiyeti aynı ise küçük kardeşin büyük kardeşten etkilenecek daha kalıp yargısal olacağı; farklı ise daha az kalıp yargısal olabilecekleri söylenebilir. Ülkemizde okul öncesi dönem çocuklarını kapsayan toplumsal cinsiyete ilişkin çalışmaların genellikle çocukların cinsiyet kalıp yargıları, ebeveyn cinsiyet rol beklentileri, öykü ve masal kitaplarının incelenmesi ya da sınıf içi etkinlik/oyuncak tercihleri ile ilgili olduğu görülmüştür (Aydilek Çiftçi, 2011; Baran, 1995; Güney, 2012; Kösel, 2009; Özdemir, 2006; Özkan, 2009; Şirvanlı Özden, 1992; Ünlü, 2012). Bu bağlamda çalışmanın amacı, okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyete ilişkin algılarında ailenin rolünü incelemektir. Çocukların toplumsal cinsiyeti anlamlandırmalarında ailenin rolünü betimleyen ilk araştırmalardan biri olması nedeniyle bu çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Okul öncesi dönemdeki çocukların oyun ve oyuncak tercihlerinde ailenin rolü nedir?
- Okul öncesi dönemdeki çocukların kadın-erkek algısında ailenin rolü nedir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Çalışmada çeşitli aile yapılarından (boşanmış, parçalanmış, geniş aile, çekirdek aile, sosyokültürel düzeyi düşük aile, sosyokültürel düzeyi orta aile, sosyoekonomik düzeyi düşük aile, sosyoekonomik düzeyi orta aile, tek çocuklu ve birden fazla çocuklu aile) gelen okul öncesi dönemdeki 8 çocuğun toplumsal cinsiyeti algılayışlarında ailelerinin rolü belirlenmeye çalışılmıştır. Çeşitli aile yapılarından gelen bu çocukların hepsinin aynı sınıfa devam ediyor olması bu araştırmanın nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması ile desenlenmesini olanaklı kılmıştır.

Durum çalışması, belirli bir çerçevede tanımlanabilen doğal oluşumlar olarak adlandırılır ve kim, ne, ne zaman, nasıl, nerede sorularına yanıt aranmak üzere yürütülür (Baş ve Akturan, 2013). Punch (2005)'a göre durum çalışmaları dört temel özelliğe sahip olup bu özelliklerden ilki ele alınan durumun sınırlı bir sistem olmasıdır. Bu araştırmanın sınırlı sistemi çalışmanın yürütüldüğü sınıf olarak belirlenmiştir. İkinci özellik ise bir oluşumun varlığıdır. Çalışmada da "toplumsal cinsiyet algısı" incelenmiştir. Üçüncü özellik bütüncülüktür. Bu özelliğe göre tek bir olay bile her yönü ile incelenemez ve bu nedenle bir odak belirlenmesi gerekir. Bu çalışmada da çocukların toplumsal cinsiyet algısında anne ve aile yapısı üzerine odaklanılmıştır. Dördüncü ve son özellik ise, doğal ortamda, çoklu veri kaynağı ve veri toplama tekniğinin kullanılmasıdır. Çalışmada da çocukların doğal sınıf ortamlarına herhangi bir müdahale olmadan ve çoklu veri toplama teknikleri kullanılarak veriler elde edilmiştir.

Araştırmada gömülü çoklu durum araştırması tercih edilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan her bir çocuk farklı bir aile yapısından geldiği için başlı başına bir durumu temsil etmektedir. Bu nedenle 8 çocuk 8 ayrı durumu temsil ettiğinden ve ayrıca her bir çocuğun algısı belirlenirken annesinin ve aile yapısının ilişkisi de ortaya konmaya çalışıldığından çalışmanın modelinin gömülü çoklu durum araştırması olması gerektiğine karar verilmiştir.

2.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını Türkiye'nin orta batısında bulunan bir şehirdeki devlet ortaokulu bünyesindeki anasınıflarından sabahçı gruba devam eden ve aynı sınıfta eğitim gören 8 çocuk ve bu çocukların, 6'sının annesi ile 2'sinin anneannesi oluşturmaktadır. Çalışmada yer alan iki çocuğun annesi yerine anneannesi ile görüşme yapılmıştır. Çünkü çocuklardan birinin annesi şehir dışında yaşamakta ve çocuk anneannesi, dedesi ve abisi ile aynı evde yaşamaktadır. Diğer çocuk ise annesi ile aynı evde kalmasına karşın annesinin çalışma saatleri uymamakta ve çocuk anneannesi, dedesi ve annesi ile birlikte kaldığı evde anneannesi tarafından büyütülmektedir. Ayrıca babalar bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Bunun nedeni ise, çalışma grubundaki 8 çocuktan 3'ünün babasının çocuklarla aynı evde yaşamaması, 2 çocuğun babasının ise çalışma saatlerinden dolayı eve geç gelmesi ve araştırmacı ile görüşmeyecek olmasıdır.

Çalışmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. İlk ölçüt çalışma grubunun sosyoekonomik ve sosyokültürel düzeyi düşük olarak belirlenen bir okulun bünyesinde olmasıdır. Yapılan alan yazın taramasında ülkemizde toplumsal cinsiyet algısının genel olarak kalıp yargısal ve geleneksel olduğu belirlenmiştir. Ancak özellikle alt sosyoekonomik ve alt sosyokültürel düzeyde daha kalıp yargısal olduğu pek çok çalışmada vurgulanmıştır (Altuntaş ve Altınova, 2015; Aktaş, 2011; Arıcı, 2011; Çıtak, 2008; Öztürk, 2012).

İkinci ölçüt ise aile yapısıdır. Geniş aile, çekirdek aile, tek ebeveynli aile, çalışan ve çalışmayan annenin olduğu aile gibi çeşitli aile yapılarından gelen çocuklara ulaşılmak hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda araştırmacı söz konusu koşulları sağlayan bir okul ya da

sınıf arayışına girmiştir. Bu süreçte “Öğretmenlik Uygulaması” ve “Okul Deneyimi” dersini yürüten öğretim elemanları ve bu dersleri alan öğrencilerle görüşülmüştür. Araştırmacılar belirledikleri ölçütlere uyan sınıfın varlığından bu görüşmeler sayesinde haberdar olmuş ve sınıfın öğretmenine ulaşmışlardır. Sınıf öğretmeni ile yapılan görüşmede araştırma tanıtılmış ve sınıfın ölçütlere uygunluğu kontrol edilmiştir. Araştırmacılar ölçütlerine uyan bu sınıfı belirledikten sonra ölçüte uyan başka bir sınıf aramamışlardır. Çünkü nitel araştırmanın durum çalışması deseninde yapılan bu çalışmada evrenin tamamının bilinmesine gereksinim duyulmamıştır. Öte yandan, söz konusu sınıftaki öğretmenin çalışmaya destek vermedeki gönüllülüğü ve işbirliği ile velilerinin gönüllü katılım sağlayacaklarını belirtmeleri de araştırmacıları söz konusu sınıf dışında başka bir sınıf aramaya yönlendirmemiştir. Tablo 1 ve 2’de katılımcıların ailevi özellikleri sunulmuştur.

Tablo 1. Çocukların ailevi özellikleri

Çocuk kod adı	Anne öğrenim durumu	Baba öğrenim durumu	Anne yaşı	Baba yaşı	Anne mesleği	Baba mesleği
Fatma	Lise	Yüksekokul	35	38	Ev hanımı	Polis
Ali	Lise	İlkokul	35	40	Temizlik görevlisi	İşsiz
Kadir	Ortaokul	Lise	32	37	Ev hanımı	Şoför
Barış	Okur Yazar değil	İlkokul	28	33	Ev hanımı	Pastacı
Seda	Okur Yazar değil	Lise	36	38	Ev hanımı	Emlakçı
Koray	Lise	Lise	31	31	Muhasebeci	Klimacı
Yiğit	Lise	Yüksekokul	32	34	Röntgen teknisyeni	Röntgen teknisyeni
Nazlı	İlkokul	Ortaokul	30	30	Ev Hanımı	Motosikletli kurye

Tablo 2. Çocukların ailevi özellikleri (devam)

Çocuk kod adı	Aile türü	Ebeveyn birlikteliği	Kardeş sayısı/cinsiyeti	Ortalama gelir (TL)
Fatma	Geniş Aile	Birlikte	1 abla	3500
Ali	Geniş Aile	Boşanmış	1 abi	1000
Kadir	Çekirdek Aile	Birlikte	1 kız kardeş	1200
Barış	Çekirdek Aile	Birlikte	1 erkek kardeş	1500
Seda	Geniş Aile	Boşanmış	1 kız kardeş, 1 abi	1000
Koray	Geniş Aile	Boşanmış	Kardeşi yok	1800
Yiğit	Çekirdek Aile	Birlikte	1 erkek kardeş	4000
Nazlı	Geniş Aile	Birlikte	1 erkek kardeş	1000

Tablo 1 ve Tablo 2’de görüldüğü üzere çalışmaya katılan çocuklardan 3’ü kız 5’i erkektir. Çocukların anne ve babalarının eğitim seviyesi incelendiğinde babaların eğitim düzeyinin

annelere oranla daha yüksek olduğu; hem annelerin hem de babaların genç ebeveynler oldukları; annelerin genellikle ev hanımı olduğu, 2 baba hariç diğer babaların ise düşük gelirli işlerde çalıştıkları görülmektedir. Öte yandan, ailelerin genellikle geniş aile oldukları, ebeveynlerin 3 tanesinin birlikteliklerini sürdürmedikleri ve çocukların genellikle tek kardeşleri olduğu belirlenmiştir. Katılımcılardan beşinin geniş aileye sahip olması toplumumuzda yaygın olarak görülen ve boşanmış kadının kendi çocukları ile birlikte anne ve babasının evine yerleşmesi durumu ile açıklanabilir. Ayrıca maddi kaynakların yetersizliği de geniş aile ile yaşamaya neden olabilir. Çalışmada Ali'nin annesi şehir dışında yaşadığından, Koray'ın annesi ise çalıştığı ve oğluya yeterince ilgilenemediği için anneanneler çocukların birincil bakımını sağlamaktadır. Bu nedenle Koray ve Ali'nin anneleri yerine anneanneleri ile görüşülmüştür. İki çocuğun anneannesi de ilkökul mezunu, ev hanımı ve 50 yaş üstündedir.

2.3. Veri Toplama Araçları ve Uygulanışı

Çalışılan grubun algılarını derinlemesine betimleyebilmek amacı ile gözlem, görüşme ve doküman incelemesi teknikleri kullanılmıştır. Yapılan alan yazın taramasında toplumsal cinsiyet algısının oyun, oyuncak, arkadaş tercihi, meslek, ev içi sorumluluklar, kadın ve erkeğe ilişkin kişilik özellikleri, çalışma hayatı gibi konularla ilişkili olduğunu belirlemiştir (Aktaş, 2011; Chick, Heilman-Houser ve Hunter'in 2002; Çiftçi, 2008; Freeman, 2007; Goble, Martin, Hanish ve Fabes, 2012; Güney, 2012; Halim, Ruble, Tamis-LeMonda ve Shrout, 2013; Özdemir, 2006; Özen, 1992; Özkan, 2009; Özkan, 2013; Poulin –Dubois, Serbin, Eichstedt, Sen ve Beissel 2002; Raag ve Rackliff,1998; Topal, 2012; Trepanier-Street ve Romatowski, 1999; Yorgancı, 2008; Wilson,1996). Bu nedenle araştırmacılar veri toplama araçlarını geliştirirken söz konusu başlıklara dikkat ederek görüşme soruları hazırlamış, etkinlikler planlamış ve gözlemler yapmıştır.

Çalışmanın verileri çocuk ve aile bilgi formu, çocuk-anne görüşme formu, çocuk gözlem formu ve müdahalesiz etkinlikler yoluyla toplanmıştır. Araştırmacılar verilerini toplamadık önce çalıştıkları üniversitenin Etik Kurulu'ndan ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli izinleri almıştır. Ayrıca, çalışmaya katılacak olan çocuklar için ebeveynlerinden ve çalışmaya katılacak olan annelerin kendilerinden yazılı izin alınmıştır. İzin alma sürecinde araştırmacılar, öğretmenden çocukların anneleri ile bir toplantı düzenlemesini rica etmiş ve bu toplantıya 6 çocuğun annesi ile 2 çocuğun anneannesi katılmıştır. Toplantıda yapılacak olan çalışma anlatılmış, gönüllülüğün esas olduğu belirtilmiş, isterlerse çalışmanın istedikleri yerinde kendileri ya da çocuklarının çalışmadan ayrılacakları aktarılmıştır. Öte yandan çalışmanın verilerinin yalnızca araştırmacılar tarafından okunacağı ve değerlendirileceği, katılımcıların gerçek isimlerinin ve kimliklerinin gizli tutulacağı belirtilmiştir. Çalışmanın etik ilkelerine ilişkin bu açıklamalar hem toplantıda sözel olarak hem de annelere imzalatılan formda yazılı olarak açıkça beyan edilmiştir. Ayrıca çalışmada etik ilkeler göz önünde bulundurularak çocukların her biri için kod isimler kullanılmıştır.

2.3.1. Çocuk ve Aile Bilgi Formu

Çalışmaya katılan çocuklar ve aileleri hakkında ayrıntılı bilgi elde etmek amacı ile çocuk ve aile bilgi formu oluşturulmuştur. Formda araştırmacının elde ettiği bulguları yorumlamasına yardımcı olabilecek çeşitli sorular yer almaktadır. Bunlar; çocuğun yaşı, kardeş sayısı, ailede yer alan birey sayısı, anne-baba birlikteliği, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba mesleği, anne-baba aylık kazanç miktarı, hane geliri, çocuk ile evde nasıl zaman geçirildiği, evdeki sorumlulukların nasıl paylaşıldığı, çocuğun ne tür oyun ve oyuncaklar ile oynamayı tercih ettiği gibi sorulardır.

2.3.2. Çocuk ve Anne/Anneanne Görüşme Formları

Araştırmacılar tarafından alan yazın taranarak taslak bir görüşme formu hazırlanmıştır. Daha sonra bu form 7 alan uzmanının görüşüne sunulmuş ve alınan dönütler doğrultusunda görüşme formu yeniden düzenlenmiştir. Görüşme formlarında çocukların ve annelerinin

toplumsal cinsiyete ilişkin algılarını belirlemek amacı ile çeşitli sorular bulunmaktadır. Çocuk görüşme formunda çocukların oyun ve oyuncak tercihlerini belirlemek amacıyla; “En çok hangi oyuncaklarla oynamayı seviyorsun? Neden? En çok hangi oyunu oynamayı seviyorsun? Neden? Özellikle kızların oynadığı oyunlar var mı? Bunlar nelerdir? Özellikle erkeklerin oynadığı oyunlar var mı? Bunlar nelerdir?” soruları sorulmuştur. Çocukların kadınlara ve erkeklere özgü olarak düşündükleri meslekler ve ev içi sorumluluklarının neler olduğuyla ilgili olarak ise, “Sadece kadınların yapabildiği meslekler var mı? Neden? Sadece erkeklerin yapabildiği meslekler var mı? Neden? Evde kadınların yaptığı işler neler? Neden? Evde erkeklerin yaptığı işler neler? Neden? Kız-erkek olduğun için evde özellikle senden beklenen işler/şeyler var mı?” soruları sorulmuştur.

Anneler için hazırlanan görüşme formunda çocuklarının oyun ve oyuncak tercihi ile aile yaşantılarına ilişkin sorular yer almaktadır. Örneğin, “Sadece kadınların yapabildiği meslekler var mı? Neden? Evde erkeklerin yaptığı işler neler? Neden? Ev işleri ile ilgili olarak çocuğunuzun cinsiyetine bağlı olarak beklentileriniz farklılaşıyor mu? Çocuğunuzun hangi tür oyuncaklarla oynamasını tercih edersiniz? Çocuğunuza uygun gördüğünüz mesleklerde cinsiyetinin rolü var mı?” gibi sorular sorulmuştur. Görüşme verileri toplanmadan önce pilot uygulama yapılmış ve görüşme formlarına son hali verilmiştir.

2.3.3. Çocuk Gözlem Formu

Çocuklar 10 Şubat- 4 Mart 2014 tarihleri arasında hafta içi her gün 10.30-12.00 saatleri arasında serbest oyun zamanlarında gözlenmiştir. Araştırmacı toplamda 16 gözlem yapmış ve bu gözlemlerin toplam süresi yaklaşık 24 saattir. Çalışmada yarı yapılandırılmış gözlem tekniği kullanılmış olup, araştırmacı gözlem verilerini anekdot kaydı şeklinde kaydetmiştir. Çocuklar gözlenirken; her bir çocuğun kimlerle, hangi merkezlerde, hangi oyuncaklar ile nasıl bir oyun oynamayı tercih ettiği ve oyunlarda/etkinliklerde toplumsal cinsiyeti içeren herhangi bir söylemde bulunup bulunmadıklarına odaklanılmıştır.

2.3.4. Etkinlikler Yoluyla Verilerin Toplanması

Çalışılan grubun yaş düzeyi göz önünde bulundurularak kendilerini en iyi ifade edebilecekleri etkinlikler planlanmıştır. Bu etkinliklerde çocukların algıları hiç bir şekilde yönlendirilmemiş, yalnızca algılarını yansıtmaları sağlanmıştır. Çocukların meslek, oyun ve oyuncak tercihi, aile içi görev dağılımı, bireysel ilgi, kadın ve erkeğe ilişkin kişilik özellikleri gibi konulara odaklanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan etkinlikler 7 alan uzmanından alınan görüşler doğrultusunda düzenlenmiştir. Bu uzmanlar Bazı etkinliklerde çocukların görüşleri video ile kayıt altına alınmıştır. Bu kayıtların dökümleri yapılarak, çocukların görüşleri ve görüşlerinin nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bazı etkinliklerde ise, çocukların ürün oluşturmaları istenmiş ve bu ürünler ile ilgili görüşleri not alınmıştır. Araştırmacının uyguladığı “Meslekleri Eşleyelim”, “Resmini Çiz”, “Kim Ne Yapar?”, “Ailede Neler Oluyor?”, “Anasınıfındaki Oyuncaklar”, “Haydi Bir Kız ve Erkek Yapalım?”, “Yapmaktan Hoşlandığım Şeyler” adlı etkinliklerde çocuklar ürünler oluşturmuşlardır. Örneğin “Meslekleri Eşleyelim” etkinliğinde çocuklara çeşitli meslek kartları ile kadın-erkek görseli verilmiş ve eşleştirme yaptırılmıştır ve neden böyle düşündüğünü açıklaması istenmiştir. Bu süreç video kamera ile kayıt altına alınmış ve çocukların yanıtları çözümlenmiştir. “Resmini Çiz” etkinliğinde ise çocuklara çeşitli meslek isimleri söylenmiş ve bu mesleği yapan kişinin cinsiyetinin ne olabileceğini düşünüyorlarsa o kişinin resmini çizmeleri istenmiş ve etkinlik sonunda resimlerini anlatmaları sağlanarak resimlerin üzerlerine notlar alınmıştır. Çocuk ürünlerinin analiz edilebilmesi için araştırmacı çocuğun oluşturduğu her bir ürünü çocuğa anlattırılmış ve çocuğun anlattıklarını not almıştır. Ayrıca oluşturulan ürünlerin fotoğrafları çekilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel-yorumsal analiz tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte betimleme ön planda olup, buna uygun yorumlamalara yer verilir (Ekiz, 2007). Araştırmacı öncelikle tüm veri toplama araçlarından elde ettiği bulguları incelemiş ve bu bulguları kalıp yargısal olmayan, kalıp yargısal olan ve sınırlı kalıp yargısal olanlar şeklinde değerlendirilmiştir. Araştırmacı bu algıları Wilson (1996)'ın yaptığı çalışmadan esinlenerek sınıflandırmıştır.

Kalıp yargısal olma; toplumsal cinsiyet rollerini gelenekçi bir bakış açısı ile yorumlama olarak tanımlanabilir. Örneğin kadınlar dışarıda çalışmamalıdır ya da kız çocukları temiz olmalıdır şeklindeki cinsiyetçi söylemler bu kapsamda ele alınabilir.

Sınırlı kalıp yargısal olma; toplumsal cinsiyet rollerinin gelenekçi bir bakış açısından beslendiği, bireyin kendi bakış açısını da kattığı ve ona göre bazı sınırlamalar yaparak yorumlama olarak tanımlanabilir. Bazen kalıp yargısal bazen de kalıp yargısal olmayan görüş belirtmek ya da cinsiyetçilik açısından tutarsızlık olarak da kendini gösterebilir. Örneğin eğer bir kadının kocasının maddi durumu iyiye çalışmasına gerek yoktur ya da erkek çocukları oyuncak bebek olarak yalnızca erkek bebeklerle oynayabilirler.

Kalıp yargısal olmama; toplumsal cinsiyet rollerini tanımlarken gelenekçi bakış açılarının ötesinde bireysel özelliklerin öne çıkarılarak eşitlikçi bir bakış açısı sunulması olarak tanımlanabilir. Örneğin isterlerse hem kadınlar hem de erkekler aynı mesleği yapabilirler ya da bir kız çocuğu oyuncak arabalarla oynayabilir. Bu tarz söylemler eşitlikçi söylem olarak da tanımlanabilir.

Araştırmacı bulguları okuyucuya özetlemek için çocuğun algısının nasıl bir algıyı temsil ettiğini belirlemiş ve bu doğrultuda değerlendirmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma verilerinin analizi sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur.

3.1. Çocukların Oyun ve Oyuncak Tercihlerinde Ailenin Rolüne İlişkin Bulgular

Sınıf içinde yapılan gözlemler, uygulanan müdahalesiz etkinlikler ile çocuk ve anneyle yapılan birebir görüşmeler yoluyla çocukların oyun ve oyuncak tercihlerinde ailenin rolüne ilişkin bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular aşağıda verilmiştir:

3.1.1. Oyun ve Oyuncak Tercihlerinde Kalıp Yargısal Olmayan Çocuklar

Çocuklardan Ali, Kadir ve Nazlı oyun ve oyuncaklara yönelik olarak kalıp yargısal olmayan tercihlerde bulunmuşlardır. Örneğin, Ali'nin dramatik oyun merkezinde mutfak eşyaları ile oynadığı gözlenmiş ve görüşmede erkeklerin mutfak seti, çamaşırlık, ütü ve oyuncak bebeklerle de oynayabileceklerini şu şekilde belirtmiştir:

“... bazıları benim gibi oynamayı severler. Bazıları sevmez” Benzer şekilde görüşmede de erkeklerin bebeklerle oynayabileceğini “Evet” diyerek yanıtlamıştır. Ardından “Aşlında oynamazlar da birisi onlara alırsa verirse oynarlar.” yanıtını vermiştir. Oyuncak bebeklerle oynamayı tercih etmesi konusunda da “Çünkü onlar da eğleneli.” yanıtını vermiştir. Ali'nin oyuncaklara ilişkin cinsiyetçi olmayan söylemlerine rağmen anneanesi erkek çocuğunun oyuncak bebekle oynaması konusunda görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“İyi karşılamıyoruz- Git araba oyna diyoruz ona traktör oyna mesela onları alıyoruz onlarla oyna diyoruz...Ya oynar şimdi oynayabilir benimki oynuyor da ben istemiyorum oynamasını. Yanında kız çocuğu olunca oynuyor onlarla... İlla ki şunlarla oyna diyorsun erkekler bebekle oynamaz diyorsun mesela. Eskilerden gelen bir şey ama kardeşi teyzesinin çocukları geldi mi kızları geldi mi onlarla beraber oynarlar, güzel güzel oynuyorlar.”

Görüldüğü gibi anneannesinin oyuncak bebeklerle oynamasını istemediği Ali, kuzenleri ile birlikte bu oyuncaklarla oynamaktadır ve sosyal bir ortamda Ali'nin bu oyuncaklar ile oynamasına ses çıkarmayan yani bir yönüyle onaylayan anneanne, Ali'nin bu oyuncaklara ilişkin olarak deneyim yaşamasına fırsat tanımıştır. Kendisine fırsat tanınan Ali sınıfta da bu davranışını sürdürmüştür. Çocukların oyuncak tercihlerinde ön yargı oluşturmaması için ebeveynler çocuğun oyuncuğu deneyimlemesine fırsat tanınmalı, deneyim sonucunda oyuncaktan hoşlanıp oynamaya ya da oynamamaya çocuğun karar vermesi sağlanabilir.

Ali ile benzer şekilde Kadir de erkeklerin oyuncak bebeklerle oynayabileceğini şu şekilde ifade etmiştir: *“Bazı erkekler oynar bazı erkekler oynamaz. Çünkü bazıları sevmiyor olabilir. Bazıları seviyor olabilir.”* Kendisinin kardeşinin oyuncak bebeği ile oynadığını *“Evet ben oynuyorum kardeşimin Zeynep bebeği var”* diyerek yanıtlamıştır. Ayrıca kendisi Zeynep bebekle oynarken annesinin bu duruma kızmadığını da ifade etmiştir. Kadir'in annesi de Kadir'in algıladığına paralel olarak oğlunun oyuncak bebekle oynayabileceğini, merakını gidermesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Onu olumlu karşılarım ... yani merakını giderir.. Mesela biz diyoruz ya işte kızlar onla oynar kızları onu giyer, hayır. Yani en azından bunu bilerek öğrenir ona göre yani yine kendi oyuncuğuna falan döner gibi”.

Görüldüğü gibi annesinin oyuncaklara ilişkin cinsiyetçi olmayan tutumuna paralel olarak Kadir de karşı cinsiyete özgü oyuncaklar ile oynama konusunda olumlu görüş bildirmiştir. Yine aynı etkinlikte erkeklerin mutfak seti seçmemesini *“Çünkü erkekler öyle şeyleri sevmez. Mutfak seti, çaydanlığı şeydi buydu. Çünkü benim babam öyle şeyleri sevmez”* şeklinde yanıtlamış, kendisinin oynamak isteyip istemeyeceği sorulduğunda ise *“İsterim”* yanıtını vermiştir. Erkeklerin mutfak ile ilgili oyuncakları sevmeyeceklerini belirtip ardından kendisinin oynamak isteyeceğini belirtmesi tezat oluşturan bir durumdur. Bu durumun babasının erkek çocuklarından beklediği oyun davranışları ve oyuncak tercihleri ile çocuğun kendi bireysel tercihleri arasında bir karmaşa durumu yaratmış olduğu şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan, Kadir, erkeklerin ütü ve çamaşırılık ile oynamamaları gerektiğini; çünkü kızların bunlarla oynayan erkekleri gördüklerinde dalga geçeceklerini belirtmiş ve sınıftaki kızlar da bunu onaylamıştır. Kadir'in bir erkeğin kız oyuncakları ile oynadığında arkadaşlarının onunla alay edeceğini belirtmesi, oyun ve oyuncak tercihinde akran kabulünün ya da reddinin önemli olduğunu göstermektedir.

Oyuncaklara yönelik olarak kalıp yargısal tutumu olmayan Nazlı'nın annesi Nazlı'nın oyuncak ayrımı yapmadan tüm oyuncaklarla oynadığını *“Kızım oynar tabanca, araba böyle şey hiç ayırt etmeden oynar”* diyerek belirtmiş ve kendisinin ise bu konuda herhangi bir yönlendirme yapmadığını *“Ona normal gibi geliyor hani. Bana erkek oyuncaklarıyla oynaması normal gibi geliyor o yüzden ona hüküm yürütmem.”* diyerek belirtmiştir. Oyuncaklara yönelik cinsiyetçi tutumun olmamasında karşı cinsiyetten kardeşi olma durumunun da önemli olabileceği belirlenmiştir. Oyuncaklara yönelik cinsiyetçi tutumu olmayan Nazlı erkek kardeşinin kendi oyuncak bebekleri ile oynadığını belirtmiştir. Nazlı erkek kardeşinin oyuncak bebek ile oynamasını şu şekilde dile getirmiştir: *“Oynarlar. Benim kardeşim oyuncak bebeklerle oynuyor”* yanıtını vermiştir. Ayrıca, oyuncaklarla ilgili “Hoşlandığım Etkinlikler” adlı etkinlikte, kızların oyuncak arabalarla oynaması konusunda *“Oynamazlar. Çünkü ben birazcık oynuyorum hemen geri veriyorum.”* yanıtını vermiştir. Her ne kadar kızlar oynamazlar dese bile kendisinin kısa süreliğine de olsa oynadığı görülmektedir.

Oyuncaklara yönelik kalıp yargısal bir tutuma sahip olmayan Nazlı ve Kadir'in annelerinin de oyuncaklara yönelik cinsiyetçi bir tutumları olmadığı görülmektedir. Ayrıca Nazlı ve Kadir'in karşı cinsiyetten kardeşlerinin olması ve evde her iki cinsiyete özgü oyuncakların da bulunmasının çocukları oyuncaklara yönelik cinsiyetçi bakış açısından uzaklaştırdığı söylenebilir. Öte yandan oyuncaklara yönelik cinsiyetçi bakış açısı olmayan Ali'nin kız kuzenleri ile sıklıkla bir araya gelmesi, anneannesinin Ali'nin kız kuzenleri ve oyuncakları ile

oynamasına onay vermesi, Ali'nin babasının olmamasının da önemli bir etken olduğu söylenebilir.

3.1.2. Oyun ve Oyuncak Tercihlerinde Sınırlı Kalıp Yargısal Olan Çocuklar

Oyun ve oyuncaklara yönelik olarak Seda ve Fatma toplumsal cinsiyet açısından tutarsız davranış ve söylemlerde bulunmuşlardır.

Seda'dan elde edilen veriler incelendiğinde Seda'nın sınıftaki diğer kız arkadaşlarından farklı şekilde çok az dramatik oyun oynadığı sıklıkla arabalarla ve bloklarla tek başına oynamayı tercih ettiği belirlenmiştir. "Hoşlandığım Etkinlikler" adlı uygulamada, araba ile oynama maddesine kendini kast ederek kız resmi yapıştırmıştır. Ancak etkinliğin değerlendirilmesi aşamasında kızların arabalarla oynamayacağını, arabaların erkek oyuncağı olduğunu belirtmiştir. Buna karşın görüşmede kızların arabalarla oynayabileceğini ancak erkeklerin bebeklerle oynamayacağını "Hayır. Kız olanlar bebekle oynar" diyerek ifade etmiştir. Ayrıca, oyuncak tercihi ile ilgili yapılan "Anasınıfındaki Oyuncaklar" adlı etkinlikte "Erkekler oyuncak bebeklerle oynamaz. Kızlar oynar. Erkekler arabalarla oynar." demiştir. Ancak bu görüşlerinin aksine sınıfta sıklıkla oyuncak arabalarla oynadığı gözlenmiştir. Araştırmacı kendisinin oyuncak arabalarla oynayıp oynamadığını sorduğunda ise, oynamadığını, çünkü annesinin kızdığını belirtmiştir. Anne de Seda'nın belirttiğine paralel olarak kızının oyuncak arabalarla oynadığını "Oynuyor işte benim kız" diye belirtmiş ancak bu durumun hoşuna gitmediğini "Kızıyom işte arabaları oynama diyom ama gene oynuyo" şeklinde ifade etmiştir. Görüldüğü üzere Seda kendisi oyuncak arabalarla sık sık oynasa da aslında oynamaması gerektiğini düşünmekte ve bu nedenle ara sıra bu yönde açıklamalarda bulunmaktadır. Seda'nın annesinin görüşlerinden etkilenecek yanıtlar verdiği öte yandan oyun davranışlarında bu görüşleri yansıtmadığı belirlenmiştir. Tüm bu verilerden yola çıkarak Seda'nın toplumsal beklentinin farkında olduğu, bu beklentiler doğrultusunda cevap verdiği ancak kişisel olarak aksi yönde davranışlar sergilediği görülmüştür. Ayrıca erkeklerin bebeklerle oynamaması konusunda aynı görüşleri belirtirken kız çocuklarının araba ya da tamir seti ile oynaması konusunda çelişkili yanıtlar vermektedir. Bu durumun kendi kişisel ilgisi, annenin bakış açısı ve toplumsal beklenti arasındaki farklı görüşlerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Oyuncaklara yönelik olarak tutarsız söylem ve davranışlar sergileyen bir diğer çocuk olan Fatma'dan elde edilen veriler incelendiğinde "Anasınıfındaki Oyuncaklar" adlı etkinlikte kız çocuklarının oyuncak arabalarla oynayabileceğini ifade ettiği görülmüştür. Fatma'nın annesi de kızının görüşlerine paralel olarak kız çocuklarının oyuncak arabalarla oynayabileceğini şu sözlerle açıklamıştır:

"Valla var bizim evde oynuyoruz yani ben öyle şeyde karşılamıyorum bizim evde polis arabalarımız var diyoruz oynuyoruz çarpıştırıyoruz bazen sürüyoruz yani öyle çok aşırı oynamıyor ama oynuyor yani öyle oynadığında da ben kötü karşılamam herhâlde yani öyle art niyet düşünmem çocuğum oynuyor yani ben öyle şey yapmam"

Karşı cinsiyete özgü oyuncağı olan ve bu oyuncak ile oynayan ve herhangi bir tepki ile karşılaşmayan çocuğun, söz konusu oyuncağına ilişkin kalıp yargısal bir algılaması olmadığı da önemli bir bulgudur. Örneğin Fatma, bir erkek kardeşi olmamasına rağmen evde oyuncak arabaları olan bir kız çocuğudur ve annesiyle birlikte bu oyuncak arabalarla oynamaktadır. Annenin kızı ile birlikte oyuncak arabalarla oynaması yani erkek oyuncağı ile kızının oynamasına meşruiyet kazandırması çocuğunda bu oyuncağına ilişkin algısının olumlu olmasını sağlamıştır. Yani ebeveyn yönlendirmesi çocuğun algılarını etkilemiştir. Annesi ile birlikte oyuncak arabalarla oynayan Fatma'nın tamir seti ile oynamak istemediğini belirtmesi dikkat çekicidir. Çünkü Fatma tamir seti ile oynarsa babasının kızacağını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Evet bir daha oynama derler. Babam kızardı. Annem bir şey demezdi” sözleri ile ifade etmiştir. Dolayısı ile babasının kızdığını belirttiği için oyun ve oyuncak tercihinde “baba” etkisinden de söz edilebilir.

Fatma ve Seda'nın oyun ve oyuncak tercihlerinde tutarsız söylem ve davranışlarında bulunmalarında ailelerinin bakış açısının önemli olduğu görülmektedir. Evinde her iki cinsiyete özgü oyuncakları olsa dahi, annenin ya da babanın bir oyuncuğa yönelik verdiği tepki çocukların oyuncak tercihini etkilemektedir. Öte yandan sınıfta yapılan gözlemler boyunca öğretmenin çocukların kendilerine, oyun ve oyuncak tercihlerine cinsiyetçi olmayan yaklaşımının da önemli olduğu belirlenmiştir. Sınıfta öğretmenin tepki vermemesi, çocukların istedikleri oyuncaklar ile oynama özgürlüğünün olması; ailenin ise bu özgürlüğü kısıtlamaya çalışması çocukların söylem ve davranışlarında tutarsızlığa neden olabilmektedir.

3.1.3. Oyun ve Oyuncak Tercihlerinde Kalıp Yargısal Olan Çocuklar

Oyun ve oyuncak tercihlerinde cinsiyetçi olan Barış, Yiğit ve Koray'dan elde edilen bulgular incelendiğinde; kendisine cinsiyetine özgü oyuncaklar alınan; karşı cinsiyetten kardeşi olmayan; ebeveyni oyuncaklara yönelik cinsiyetçi tutum sergileyen bu çocukların oyun ve oyuncak tercihlerinde de cinsiyetçi davrandıkları belirlenmiştir.

Çocukların karşı cinsiyetin oyuncakları ile oynamalarında evlerinde her iki cinsiyete özgü oyuncakların bulunmasının etkili olduğu söylenebilir. Örneğin Koray'ın annesi ve babası boşanmış ve Koray babası ile görüşmemekte ve baba denetimi yaşamamaktadır. Buna rağmen Koray oyuncak tercihinde cinsiyetçi tercihler belirtmiştir. Bu tercihlerde Koray'ın bir kız kardeşinin olmaması ya da evde sadece erkeklere özgü oyuncakların bulunmasının önemli olduğu söylenebilir. Çünkü Koray erkek çocuklarının oyuncak bebeklerle oynamaması gerektiğini, kendisinin de evde oyuncak bebeği olmadığını ve arabalarla oynamayı sevmesinin nedenini ise çok fazla oyuncak arabası olması ile şu şekilde açıklamıştır: “Arabayla oynamayı çok seviyorum. Çünkü çok fazla arabam olduğu için”. Koray'ın anneannesi de Koray'ın bebek ile oynamadığını çünkü bebeği olmadığını belirtmiş ancak tersi olsaydı bu duruma şu şekilde tepki vereceğini belirtmiştir:

Koray hiç oyuncak bebekle oynamadığı için karşı çıkmadım. Oynasaydı sen kız mısın derdim... Şimdi kızlar bebekle oynuyor ya erkekler yani kamyonla tabancayla Koray'da gerçekten tabancayla oynadığı için hani öyle bi teşvikte bulunmadım ama oynasaydı öyle derdim heralde kız olmadığı için derdim o oyuncaklar sana göre değil erkekler arabayla oynar.”

Oyun ve oyuncak konusunda cinsiyetçi bir tavrı olan Yiğit ise ebeveynlerinin evcilik oynamalarını istemediklerini ancak eve bir kız misafir geldiğinde onunla evcilik oynamalarına bir tepki vermediklerini şu şekilde belirtmiştir:

“Bence kızlar. Çünkü annem bazen evcilik oynadığımda kızıyor. Oğlum bir daha oynarsan sana ceza veririm diyor. Çünkü benim büyüdüğümü söylüyor. Sen artık arabalarla oynamalısın diyor. Ben de üzülüyorum. Ama bazen izin veriyor. Kızlar eve geldiğinde oynamama izin veriyor.”

Dolayısı ile erkek çocuklarının sosyal bir ortamda karşı cinsiyetin oyunlarını oynamaları kabul edilebilir bir davranış olarak tanımlanmıştır. Eve misafir geldiğinde baskının azaldığı bu nedenle çocuğun oyun türüne müdahale edilmediği görülmektedir. Bu görüşlere paralel olarak annenin kendisi de bir erkek çocuğunun oyuncak bebek ile oynamasını hoş karşılamayacağını “Bence oynamamalı hani erkek çocuğu. Cinsel kimlik açısından oynamamasını isterim.” diyerek belirtmiştir. Anne cinsel kimlik açısından sakıncalı olduğu için bir erkek çocuğunun oyuncak bebekle oynamaması gerektiğini düşünmektedir. Öte yandan “Hoşlandığım Etkinlikler” adlı

etkinlikte Yiğit, erkeklerin neden mutfak seti seçmediğine ilişkin olarak “*Bence o oyuncaklarla kızlar oynar.*” diyerek yanıt vermiş, mutfak seti ile oynamak istemesinin nedenini ise

“Hayır oynayamam. Çünkü ben kız oyuncakları ile oynadığımda babam kızıyor. Bir daha kız eşyaları ile oynarsan sana kızarım diyor. Mesela ben bir mutfak seti almıştım. Kumbaramda bir sürü para vardı. Aldım. Babam bana kızdı”

diyerek açıklamış ardından hem annesinin hem de babasının kızacağını ifade etmiştir. Görüldüğü üzere Yiğit’in kumbarasındaki para ile mutfak seti alması, aslında onun bu oyuncacağa ilişkin olumsuz bir algısı olmadığını hatta ilgisi olduğunu göstermektedir. Ancak babanın tepkisi ile karşılaşınca, bu oyuncacığın kız oyuncacı olduğu algısı oluşmuş kendisi erkek olduğu için oynamaması gerektiğini düşünmeye başlamıştır. Ütü seti ve çamaşırılık ile ilgili olarak erkeklerin bu oyuncaklarla oynayabileceğini “*Bence oynayabilirler. Çünkü ben geçen hafta oynamıştım*” diyerek görüş bildirmiştir. Yiğit, sınıfa oyuncak getirme gününde Nazlı’nın getirdiği ütü ve çamaşır makinası ile oynamış, görüşmede de bunu ifade etmiştir. Kendisi ütü ve çamaşır makinası ile oynadığı için diğer erkeklerin de oynayabileceğini belirtmesinde tepki ile karşılaşmama durumu etkili olabilir. Çünkü Yiğit bu oyuncaklar ile sınıfta oynamış ve ne öğretmeni ne de arkadaşları tepki göstermiştir. Dolayısı ile yine karşı cinsiyete özgü olan bu oyuncaklarla oynamakta bir sakınca görmemiştir. Ancak, tepki ile karşılaştığı “*evcilik oyunu ve bebeklerle oynama ya da mutfak seti ile oynama*” konularında farklı görüş bildirmiştir. Bu nedenle Yiğit’in oyun ve oyuncaklara ilişkin görüşlerinde anne ve babasının oyun ve oyuncaklara ilişkin kalıp yargısal bakış açılarının etkisi olduğu söylenebilir.

Oyuncaklara yönelik olarak cinsiyetçi bir tutumu olan Barış görüşmede erkeklerin bebekle oynamayacağını, ayıcıkla oynayabileceğini ifade etmiş ve nedenini de “*Çünkü kızlar bebeklerle oynar.*” şeklinde açıklamıştır. Barış’ın görüşlerine paralel olarak annesi de “*Oğlan çocuğu bebeklerle oynayamaz.*” diyerek görüşlerini ifade etmiş, nedenini de “*Çünkü onlar kızlar için.*” diyerek açıklamıştır.

Görüldüğü üzere oyuncaklara ilişkin cinsiyetçi tutuma sahip her üç çocuğun ebeveyni de cinsiyetçi görüşler belirtmiştir. Dolayısı ile çocukların oyun ve oyuncak tercihlerinde ebeveynlerinin bakış açısı, karşı cinsiyetten bir kardeşin varlığı, çocuğun cinsiyetinden bağımsız olarak oyuncak alma, baba baskısı gibi etkenlerin önemli olduğu belirlenmiştir.

3.2. Çocukların Kadın-Erkek Algısında Ailenin Rolüne İlişkin Bulgular

Çocuklarla yapılan görüşme ve uygulanan etkinlikler ile sınıf içi gözlemlerde odaklanılan konulardan biri de çocukların kadın-erkek algısıdır. Bu algı kapsamında kadın ve erkeğin kişilik özellikleri, meslekler ve evde üstlendikleri sorumluluklar irdelenmiştir. Bu kapsamda elde edilen bulgular şu şekildedir:

Çocuklar kadınları çok işi olan, dikkatsiz, korkak, güçsüz, zayıf, yetersiz, ağlayan, erkeğe yardım eden, korunması gereken olarak tanımlarken, erkekleri ise dikkatli, güçlü, cesur, ağlamayan, çözüm üreten olarak tanımlamışlardır. Kadın-erkek kişilik özellikleri konusunda da çocukların pek çoğu ailelerinde yaşadıkları durumlara paralel yanıtlar vermişlerdir. Örneğin çocuk ailede annesine şiddet uygulandığına tanıklık ediyorsa bu kadınların güçsüz, korkan ve ağlayan; erkeklerin ise güçlü, korkusuz ve ağlamayan bireyler olduğu algısına dönüşebilmektedir. Çocuklardan Ali, “*Ormanda Neler Oluyor?*” adlı etkinlikte ormanda kaybolan zayıf ve ağlayan kişinin cinsiyeti konusunda “*Kız. Çünkü kızlar hem üzülüyor hem korkuyor.*” yanıtını vermiştir. Ali, kadınların üzülmeleri ve korkmaları konusunda da

“Benim babam anneme vuruyor. Geceleyin vuruyor ama. Babam annemi dövdüğü için biz abimle başka bir yere gittik. Annemle babam artık konuşmuyorlar.”

şeklinde görüş belirtmiştir. Ali'nin erkeği güçlü, kadını ise korkan ve ağlayan olarak değerlendirmesinde babasının annesine uyguladığı şiddete tanık olması önemli bir etken olabilir. Aynı şekilde Yiğit de erkeklerin güçlü olduğunu şu ifadelerle vurgulamıştır:

“Çünkü onlar çok güçlü, düşman gibi davranırlar. Erkekler kuvvetlidir. Babaların kasları vardır” sözleri ile ifade etmiş ve erkeklerin ağlamamasına gerekçe olarak da şu cümleleri söylemiştir:

“Onlar kuvvetlidir. Onların en büyük kuvvetleri vardır. Bir de onlar anneleri dövebilirler. Bu yüzden anneler ağlayabiliyorlar. Bazen babamın sözünü dinlemediğimde anneme dayak yedirtiyorum. Babamı bazen ikna ediyorum. Yeter ki onu dövme beni de dövme biz bir aileyiz diyorum. Sonra dövmeyi bırakıyor.”

Annesi şiddete uğrayan bir diğer çocuk olan Seda ise, “Ormanda Neler Oluyor?” adlı etkinlikte ormanda kaybolan ve ağlayan kişinin kadın olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: *“Erkekler ağlamaz. Çünkü biz kızız. Kızlar ağlar erkekler ağlamaz.”* Seda kız olduğu için kızların ağlamasının normal olduğunu ve ağlama özelliğinin kadınlara özgü bir durum olduğunu belirtmiştir. Seda'nın bu algısının oluşmasında annesinin kadın olmaya dair görüşleri ve annenin yaşadığı şiddete tanıklık etme durumu olabilir. Seda'nın annesi kadın olmanın iyi bir şey olmadığını, erkek olmanın iyi bir şey olduğunu şu sözlerle belirtmiştir:

“İyi değil ama kadın olmak. Erkekler dövüyor sürekli kadınları. Onlara bir şey olmuyor. Erkek olmak daha iyi... Ben isterdim erkek olmak. Ya çok çile çektiriyorlar. Baksana üç tane çocuk bıraktı bana. Gitti ondan sonra hiç aramıyor, sormuyor ...”

Görüldüğü üzere çocuklar kadınların ağlamalarını kendi annelerinin ağlaması ile erkeklerin güçlü olmasını ise babalarının annelerine şiddet uygulaması ile tanımlamışlardır.

Kadınların ve erkeklerin yaptığı mesleklerle ilgili elde edilen bulgular incelendiğinde genel olarak tüm çocukların kalıp yargısal görüşler belirttiği görülmüştür. Ancak dedesi felçli olduğu için tüm sorumluluğu anneannesi yüklenen Ali'nin farklı şekilde görüşleri olduğu belirlenmiştir. “Marangoz Olmak İsteyen Kız” adlı etkinlikte de kadınların da isterlerse marangoz olabileceklerini ancak kadınların yorulmalarından kaynaklı problemler olabileceğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Evde bütün işleri yapar yapar yorulur yorulur ve hareketleri yavaşlamaya başlar. Olabilir de. Ama çok yorulduğu için hareketleri yavaşlayabilir”

Ali'nin bu görüşünün hem sosyal bir gerçekliği yansıttığı hem de kendi aile yaşantısını yansıttığı görülmektedir. Öte yandan annesi çalışan Yiğit, erkek meslekleri olarak tanımlanan meslekleri kadınların da yapabileceğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Motosikletçi hem kadın olur hem de erkek. Çünkü rüyamda motosikletçinin çok hızlı gittiğini görmüştüm. O yüzden kadınlar kullanıyordu. Çok hızlı kullanıp eve geliyor yemek yapıyor ardından baba eve geliyordu.”

Kaptan kadın olur. Çünkü kızlar daha iyi çalışıyorlar, hemen kullanır eve geri döner. Erkekler gemiyi iyi kullanamaz.”

İnşaat mühendisi kadın olur. Çünkü onlar da inşaatlarını kontrol eder, yardımcılarını yapacaklarını söyler ve eve gider. Onlar hemen hızlı yapıyorlar ve hemen eve geliyorlar.”

Görüldüğü üzere Yiğit, kadınların bir mesleği yapma ve yapamama durumunu kadınların çok işi olması, hızlı yapması ve işi bittikten sonra eve dönmesi ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Yiğit'in annesi röntgen teknisyeni olduğu için hem dışarıda profesyonel bir mesleği sürdürmekte

hem de aynı zamanda evinde de ev işlerini yapmaktadır. Anne her ne kadar eşinin kendisine yardım ettiğini söylese de yine de genel olarak sorumluluğun kendi üzerinde olduğunu belirtmiştir. Bu durumu gören çocuk kadınların pek çok işi olduğunu, işlerin hızlıca yapılması gerektiğini ve dışarıdaki işi bitince hemen eve gelinmesi gerektiğini deneyimlemiş ve bu nedenle mesleklere ilişkin görüşlerini oluşturmada bu yaşantıları temel almış olabilir.

Ayrıca, bazı çocukların mesleklere ilişkin algılarında izledikleri çizgi filmlerin önemli yeri olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Nazlı ve Ali kadınların inşaatçı olabileceklerini çünkü izledikleri bir çizgi filmde kadın bir inşaatçı olduğunu belirtmişlerdir. Diğer yandan Fatma, kadınların tamirci olamayacağını hiç kadın tamirci görmemesi ile ilişkilendirmiş, kadınların otobüs şoförü olabileceklerini belirtirken de kadın bir otobüs şoförü gördüğünden bahsetmiştir. Kadir hem kadınların hem de erkeklerin hemşire olabileceklerini çünkü her ikisini de gördüğünü belirtmiş; Ali hem kadınların hem de erkeklerin doktor olabileceklerini gördüğü doktorların hem kadın hem erkek olması ile ilişkilendirmiştir. Görüldüğü üzere çocukların model alma yoluyla öğrendikleri bu dönemde, çocuklara uygun modellerin sunulması oldukça önemlidir. Çünkü çocuklar neyi deneyimlemişlerse o doğrultuda yanıtlar vermişlerdir.

Genel olarak çocukların mesleklere ilişkin görüşleri irdelendiğinde, erkekler için sayısal olarak daha fazla meslek ifade ettikleri görülmüştür. Bazı çocuklar hem kadınlara hem de erkeklere uygun gördükleri meslekleri açıklarken aslında kadınların o mesleği yapamayacağını, ancak erkeklere yardım edebileceklerini belirtmişlerdir. Çocukların meslek tercihlerinde genellikle bir cinsiyetin diğerine üstünlüğüne vurgu yaptıkları da önemli bir bulgudur. Öte yandan çocukların kadınlara en uygun gördükleri mesleğin aşçı, erkeklere en uygun gördükleri mesleğin ise itfaiyeci olduğu belirlenmiştir.

Ev içi sorumluluklar ve rol paylaşımı konusunda ise annesi ev dışında profesyonel bir meslekte çalışmasına rağmen Koray, oldukça geleneksel yanıtlar vermiştir. Annesi ve babası birlikte yaşamayan, annesi çalışan bir kadın olan ve evde anneannesi ve dedesi ile büyüyen Koray, evde dedesinin sadece sigara içip kahveye gittiğini anneannesinin ise çamaşır ve bulaşık yıkadığını, yemek pişirdiğini ifade etmiştir. Gün boyu anneannesi ve dedesi ile birlikte vakit geçiren Koray bu geleneksel rol paylaşımını kendisine model almış ve evde hiçbir sorumluluğu üstlenmeyerek kadınların evde hizmetçi olduğunu belirtmiştir. Anneannesi bu durumdan şu şekilde yakınmaktadır:

“Koray’a iş yaptırıyorum. Koray ben mi yapcam diyo? Benim görevim değil. Anneanne diyo sen bizim evin hizmetçisisin. Sen yapcan diyo bana”.

Anneanneye Koray’ın bu şekilde düşünmesinin sebebi sorulduğunda ise Koray’ın 45 günlük iken annesi ve babasının ayrıldığını, annesinin ilgilenmediğini, evde her şeyi kendisi yaptığı için böyle söylemiş olabileceğini belirtmiştir. Öğretmen ile Koray hakkında görüşülürken anneannenin Koray’ın babası ile görüşmesi konusunda sıkıntılar yaşattığını, babası hakkında sürekli olarak olumsuz düşüncelerini Koray’a yansıttığını ifade etmiştir. Ayrıca Koray’ın görüşmede ev işlerinin erkeklere uygun olmadığını söylemesi, annelerin erkeklerin iş yapmasını istemediğini belirtmesi de öğretilmiş bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu verilerden yola çıkarak Koray’ın anneannesini “hizmetçi” olarak nitelemesinde hem ev içi rollerin gelenekçi bir biçimde paylaşılması, hem de anneannesine duyduğu öfkenin bir yansıması olabileceği düşünülmektedir.

Gözlemlerde elde edilen bazı bulgular da Koray’ın bakış açısına dair ipuçlarını yansıtmaktadır:

21 Şubat tarihinde öğretmen dramatik oyun merkezinde çocuklarla bir oyun kurmuş ve bu oyunda Koray “baba” rolünü üstlenmiş, öğretmen ise nine rolünde çocukların oyununa katılmıştır. Oyunda bebeğin altının değiştirilmesi

*gerektiğinde nine, Koray'a dönerek, sen bebeğin altını değiştirir misin dedi?
Koray ise, "Hayır ben babayım. Bebeğin altını anne temizler."*

Hem annesi hem de babası ev işlerinde sorumluluk alan Yiğit ve Kadir'in babası sorumluluk almayan çocuklara göre ev içi sorumluluklar konusunda daha az kalıp yargısal oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Örneğin, Kadir evde kadınların ve erkeklerin yaptığı işler nelerdir sorusuna evde kadınların yaptığı işleri makine ile süpürme ve yemek hazırlama olarak tanımlamış, erkeklerin de kadınların yaptığı bu işlerin aynısını yapabileceğini "*Aynılarını yapar kadınların yaptığının... Süpürür ve yemek hazırlar ne olmuş ki bunda?*" diyerek bir erkeğin evde kadının yaptığı işleri yapmasının gayet normal bir durum olduğunu belirtmiştir. Kadir'in annesi de eşinin evde bazen ev işleri yaptığını ifade etmiştir. Ayrıca, Yiğit evde kadınların ve erkeklerin yaptığı işler nelerdir sorusuna annesinin ütü, yemek hazırlama, çocuklara bakma, çamaşır ve bulaşık yıkama işlerini yaptığını; babasının ise tamirat, yemek hazırlama ve bazen de bebek ile ilgilenme işini yerine getirdiğini belirtmiştir. Yiğit babasının ev işlerinde sorumluluk aldığını gördüğü için ev işleri ile ilgili herhangi bir kalıp yargısal görüş belirtmemiştir. Ancak anne dışarıda çalışsa bile evde temel sorumluluk yine anne de olduğu için, annenin çok işi olduğunu sürekli olarak vurgulama gereği duymuş, meslekler ile ilgili kalıp yargısal bazı görüşlerde de kadınların işlerinin çok olmasını dayanak göstermiştir. Dolayısı ile çocukların model olarak görme durumlarının önemli olduğu söylenebilir.

Çocukların ev içi sorumluluklara ait görüşleri incelendiğinde, Kadir ve Yiğit'in diğer çocuklardan farklı olarak kalıp yargısal olmayan ya da sınırlı kalıp yargısal olan görüşleri ifade ettikleri görülmüştür. Annesi ev dışında çalışan tek çocuk olan Yiğit, ev işlerinin bazılarının annesi ve babası tarafından ortak yapıldığını belirtmiştir. Kadir, rol paylaşımı olarak geleneksel bir aileden gelmesine rağmen, ev işlerine yönelik olarak kalıp yargısal olmayan görüşler bildirmiştir. Hem Yiğit'in hem de Kadir'in ortak yönü babalarının evde az da olsa işlere yardım etmeleridir. Öte yandan Fatma ve Seda kalıp yargısal görüş belirtmiş; Nazlı, Koray, Barış ve Ali hem kalıp yargısal hem de sınırlı kalıp yargısal görüşler ifade etmişlerdir. Fatma ve Seda, babalarının anneleri evde olmasa ve çocuklar aç olsa bile yemek yapmayacağını resmetmişken; Nazlı, Koray, Barış ve Ali böyle bir durumda babalarının yemek yapabileceğini resmetmişlerdir. Ev işleri ile ilgili sorumluluklarda da çocukların aile yaşantılarının önemli olduğu, çocukların yaşam deneyimlerinin onların algılarına etki ettiği görülmektedir.

Dolayısı ile çocukların kadın ve erkeğe ilişkin kalıp yargısal görüş belirtmelerinde annelerinin ev hanımı olması, annelerin çoğunun şiddete uğraması ve çocukların buna tanıklık etmesi, ailede görev dağılımının geleneksel bir şekilde dağılması gibi faktörlerin rolü olabilir. Ayrıca çocukların kadın ve erkek olmayı birbirinin tam zıddı olarak algıladıkları da belirlenmiştir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Tartışma ve Sonuç

Okul öncesi dönemdeki çocukların, toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolünün incelendiği bu çalışmada, çocukların oyun ve oyuncak tercihlerinin pek çok değişkenden etkilendiği belirlenmiştir. Karşı cinsiyetten kardeşi olan, kendisine cinsiyetine bakılmaksızın oyuncaklar alınan ya da karşı cinsiyetten çocuklar ile sık sık bir araya gelen ve bu ortamda her iki cinsiyete özgü oyuncaklarla da oynama deneyimini yaşayan çocukların oyun ve oyuncak tercihlerinde daha az kalıp yargısal oldukları belirlenmiştir. Çalışmanın bu bulgusu ile benzer şekilde McHale, Kim, Whiteman ve Crouter (2004) çalışmalarında, karşı cinsten kardeşe sahip olan çocukların daha az kalıp yargılara dayanan etkinliklerde buldukları ve "diğer" etkinlikleri deneme şansına sahip olmalarının bu çocukların cinsiyet gelişimleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Öte yandan, annesi oyun ve oyuncaklara yönelik kalıp yargısal algısı olmayan çocukların kendilerinin de oyun ve oyuncak tercihlerinde kalıp yargısal olmadıkları; oyun ve oyuncaklara yönelik kalıp yargısal tercih yapan çocukların annelerinin de oyun ve oyuncaklara yönelik kalıp yargısal algısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısı ile annelerin oyuncaklara yönelik tutumları ile çocukların oyuncaklara yönelik tutumları arasında bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Araştırmalar ebeveyn ile çocuk arasında sahip oldukları toplumsal cinsiyet kalıpları bakımından büyük bir benzerlik olduğu ortaya konmuştur (Cunningham, 2001; Epstein & Ward, 2011).

Çalışmanın bir diğer bulgusu ise, çocukların oyun ve oyuncak tercihlerinde ebeveyn etkisinin önemine yapılan vurgudur. Öyle ki, bazı çocuklar oyun ve oyuncak tercihlerinde karşı cinsiyete özgü oyuncaklar ile oynarlarsa babalarının kızabileceğini belirtmişlerdir. Bu bulgu Dilek (1997)'in araştırmasındaki babaların büyük bir kısmının, çocuklarını toplumsal cinsiyet kimliği kazanmaları konusunda yönlendirdikleri ile ilgili sonuçla örtüşmektedir. Ayrıca, Raag ve Rackliff (1998)'in çalışmalarında da erkek çocuklarının büyük çoğunluğunun karşı cinsiyete özgü oyuncaklar ile oynamanın babaları tarafından kötü olarak düşünülebileceğini belirtmiş olmaları da söz konusu bulguyu desteklemektedir. Babaların erkek çocuklarının cinsiyet rollerine uyması konusunda daha ısrarcı bir tutum sergileyerek, onların başarılı olmaları konusunda kızlarına uyguladıklarından daha fazla baskı uyguladıkları, erkek çocuklarının "cinsiyetler arası davranışlarına" karşı daha tahammülsüz oldukları belirlenmiştir (Sandnabba ve Ahleberg, 1999; Wood, Desmarais ve Gugula, 2002). Annelerle babalar kıyaslandığında, özellikle babaların erkek çocuklarının kız çocuklarıyla özdeşleştirilen oyuncaklarla oynamalarını tercih etmedikleri belirtilmiştir. Fagot ve Hagan (1991) babaların annelere kıyasla daha çok, iyi bir oyun arkadaşı rolünde olduğunu belirlemiştir. Ancak erkek bebeklerin yaşları ilerledikçe dişil oyuncakları tercih ettiklerinde babaların verdikleri tepkilerin negatif olmaya başladığı sonucuna ulaşılmıştır. Maccoby (1998) ise, babaların erkek çocuklarının dişil oyuncaklarla oynamalarını kız çocuklarına göre beş kat daha fazla tepki göstererek cezalandırdıklarını belirtmiştir.

Çalışmada ebeveynlerin genel olarak çocuklarının cinsiyetlerine özgü oyuncaklarla oynamalarını tercih ettikleri bulunmuştur. Freeman (2007)'in araştırmasında ebeveynlerin pek çoğu genel cinsiyet kalıp yargılarını reddetmelerine rağmen çocuklar, ebeveynlerinin kalıp yargısal cinsiyet özellikli oyun ve oyuncaklarla oynamalarını onaylayacaklarını belirtmişlerdir. Güney (2012) de çalışmasında ebeveynlerin çocukların cinsiyetlerine özgü oyuncaklarla oynamasını tercih ettiklerini ifade etmiştir. Yavuzer'in 2006 yılında yaptığı çalışma sonuçlarına göre çocukların oyuncak seçiminde cinsiyet etkeninin önemli bir yer tuttuğu ortaya çıkmıştır. Araştırma bulgularına göre, kız çocukları için en çok seçilen oyuncaklar sırasıyla bebek ve model oyuncaklar, yapı-inşa oyuncaklarıdır. Erkek çocuklar için en çok seçilen oyuncaklar ise sırasıyla tekerlekli oyuncaklar, pilli ve uzaktan kumandalı oyuncaklar, top, oyuncak silahlar, yapı-inşa oyuncaklarıdır. Bu sıralamaları hem anne babalar hem de oyuncakçılar doğrulamıştır. Ayrıca, Tezel Şahin (2003)'in anne ve babaların çocuk oyununa bakış açısını ve oyuncaklar hakkındaki görüşlerini incelediği çalışmada ebeveynlerin oyuncak alırken çocuklarının cinsiyetine göre karar verdikleri ve çocuklarını yönlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Öte yandan, anneler de babalar gibi erkek çocuklarının makyaj malzemeleri, saç tarama, aynaya bakma gibi dişil özellikler taşıyan oyuncaklar ile oynamalarını onaylamamaktadır. Babaların dişil cinsiyet rol algıları arttıkça kız çocuklarının erkek oyun ve oyuncakları ile oynamalarını da onaylamadıkları belirlenmiştir (Çiftçi, 2011).

Çocukların kadın ve erkek algılarında ailenin rolüne ilişkin bulgular incelendiğinde ise, çocukların kadın ve erkek olmayı birbirinin tam zıddı olarak algıladıkları ve bu algının aile yapısı ile ilişkili olmadığı belirlenmiştir. Mevcut çalışmada çocuklar kadınları zayıf ve güçsüz; erkekleri ise güçlü olarak tanımlamışlardır. Benzer şekilde Özdemir'in (2006) çalışmasında çocuklar, güçlü olma ve sert olma özelliklerinin erkek özellikleri olduğunu ifade etmişlerdir. Çocukların bu düşüncelerinin aile yapılarına göre değişmemesi genel erkek egemen sistem ve

ataerkil aile yapıları ile erkeksi değerlerin ön planda tutularak yüceltilmesiyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Ancak yine de, evde annesinin şiddete uğradığını gören çocukların kadınlara yönelik algılarının annesi evde şiddet görmeyen ya da bu şiddete tanıklık etmeyen çocuklara göre daha olumsuz olduğu belirlenmiştir. Evde annesinin şiddete uğradığına tanıklık eden çocuklar kadınların erkeklere göre daha zayıf, çaresiz ve güçsüz olduğunu düşünmektedirler.

Annenin çalışma durumuna ilişkin elde edilen bulgular incelendiğinde, her iki ebeveyni de çalışan ve birlikte yaşayan tek çocuk olan Yiğit'in de diğer çocuklar gibi kadın ve erkeğe ilişkin algısının kalıp yargısal olduğu belirlenmiştir. Oysa Murray (2004) çalışmasında her iki ebeveyni de çalışan çocukların kalıp yargısal görüşleri olmakla birlikte yalnızca babası çalışan çocuklara oranla kadın ve erkeklere ilişkin daha az kalıp yargısal görüşleri olduğunu açıklamıştır. Bu araştırmada Yiğit'in annesinin çalışmasının ailede görev ve sorumluluk paylaşımında ve meslekler konusunda kalıp yargısal olmayan bir algılamaya sebep olduğu ancak genel olarak kadın ve erkeğe ilişkin özelliklerde kalıp yargısal algılamasına bir etki yaratmadığı belirlenmiştir. Yiğit'in bu görüşlerinde annesinin şiddete uğramasına tanıklık etmesi etkili olabilir.

Öte yandan, babasının evde ev işleri ile ilgili sorumluluk aldığını gören çocukların, babası evde sorumluluk almayan çocuklara göre, ev içi görev paylaşımı ve roller konusunda daha az kalıp yargısal oldukları belirlenmiştir. Fulcher ve arkadaşlarının (2007) yaptıkları bir araştırmada, ebeveynlerin, toplumsal cinsiyete ilişkin benimsedikleri yaklaşımlar, aile içindeki iş paylaşımları ve yaptıkları işlerin, okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyete ilişkin fikirleri ile ilişkisi incelenmiştir. Ebeveynler arasındaki geleneksel iş bölümlerinin erkek çocuklarının daha eril, kız çocuklarının ise daha dişil özelliklere sahip işleri tercih etmesine sebep olabileceği belirtilmiştir. Buna ek olarak ebeveynler arasında yapılan iş bölümünün çocukların toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarını da etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer çalışmada ise, geleneksel olmayan ebeveyni olan çocukların ev işlerinde geleneksel ebeveyniye sahip akranlarına göre daha fazla yardımcı oldukları ve cinsiyet kalıplarına daha esnek baktıkları da ifade edilmektedir (McHale, Crouter, & Tucker, 1999).

Son olarak, bazı kalıp yargısal görüşleri olmasına rağmen, tüm çocuklar içerisinde en az kalıp yargısal görüşleri olan çocuğun Ali olduğu tespit edilmiştir. Ali'nin ailevi özellikleri incelendiğinde, annesi ile babası boşanmış, babası cezaevinde; annesi ise Ali'nin yaşadığı şehir dışında başka bir şehirde çalışmaktadır. Ali, abisi, anneannesi ve dedesi ile yaşamaktadır. Ali'nin dedesi felçli olduğu için evin tüm sorumluluğu anneanne tarafından yerine getirilmektedir. Dolayısı ile Ali, anneannesinin toplumda hem kadına hem de erkeğe mal edilen tüm işleri yaptığına tanık olmuştur. Dolayısı ile Ali kendisine yöneltilen pek çok soruyu hem kadınların hem de erkeklerin yapabileceği şeklinde yanıtlamıştır. Ali'nin bu tür yanıtlarında anneannesini rol model olarak görmesi önemlidir. Mandara, Murray ve Joyner (2005) tarafından yapılan bir çalışmada, tek ebeveyniye sahip olan çocukların toplumsal cinsiyet kalıplarına ilişkin daha esnek oldukları da ifade edilmektedir. Hupp ve arkadaşları (2010) ise bekâr annelerin çocuklarının evli annelerin çocuklarına göre toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına daha az sahip oldukları ortaya konmuştur. Ayrıca; çalışmada annelerin eril model (androjen kimliği) oluşturabilmelerinin de çocukların kalıp yargılarının azalmasında etkili olduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak, çocukların toplumsal cinsiyet algılarının oluşmasında aile faktörünün oldukça önemli olduğu görülmektedir. Aile içindeki rol dağılımı toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin yeniden üretildiği bir alan olarak karşımıza çıkmakla birlikte, çocuğun ailesi ve içinde bulunduğu çevre çocuğu cinsiyetine uygun davranması konusunda yönlendirmekte ve bu doğrultuda davranışlar göstermesini beklemektedir. Bu bağlamda model alarak öğrenmenin yoğun olduğu okul öncesi dönemde ailelerin, çocuklarının cinsiyet eşitliğine duyarlı bireyler olarak yetişmelerinde uygun rol model olmaları ve bu doğrultuda ailelerin bilinçlendirilmesi için eğitimlerin düzenlenmesi önerilmektedir.

4.2. Öneriler

Araştırmanın amacı ve elde edilen sonuçlar ışığında bir dizi öneri geliştirilmiş ve aşağıda sunulmuştur.

- Bu araştırmada yalnızca annelerin görüşleri ve çocukların görüşleri değerlendirilebilmiştir. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda babaların görüşleri de değerlendirilebilir.
- Çalışmada veriler sınıf ortamında toplanmıştır. Aile içi gözlemlerin de yapıldığı çalışmalarla aile algılarına yönelik daha ayrıntılı bilgiler edinilebilir.
- Çocukların birbirlerinin algılarını nasıl etkilediğini belirlemek amacıyla yapılacak çalışmalarda, çocukların algılarını yansıtacak ve tartışmalarını sağlayacak eğitim etkinlikleri düzenlenip sonrasında değişimler gözlemlenebilir.
- Farklı kültürel, ekonomik ve eğitim düzeylerine sahip ailelerden gelen çocuklar ile benzer çalışmalar yapılabilir.
- Yetişkinlere yönelik olarak cinsiyet eşitliğini vurgulayan televizyon programları ve kamu spotu uygulamaları düzenlenebilir.

5. KAYNAKLAR

- Aktaş, G. (2011). *Farklı sosyoekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde kız çocuklarına ilişkin aile içi kültürel tanımlamalar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Altuntaş, O. ve Altınova, H. H. (2015). Toplumsal cinsiyet algısı ile sosyoekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10/6, 83-100.
- Arditti, J., Godwin, D., & Scanzoni, J. (1991). Perception of the parenting behavior and young women's gender role traits and preferences. *Sex Roles*, 25, 195-211.
- Arıcı, F. (2011). *Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algular ve psikolojik iyi oluş*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydilek Çiftçi, M. (2011). *Öğretmenlerin ve farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip anne-babaların cinsiyet rolleri algısının 60-72 ay arası çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri ile ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aydilek-Çiftçi, M. ve Özgün, Ö.,(2011). Okul öncesi dönemdeki çocukların oyuncak tercihlerinin ve akran etkileşimlerinin ebeveyn cinsiyet rolleri algısı bağlamında incelenmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 3, 2246-2261.
- Bağçeli, P. (2008). *Köyde ve kette yaşayan 7-8 yaş arası çocukların cinsiyete kalıpyargıları ve cinsiyete bağlı oynadıkları oyun ve oyuncaklar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Baran, G. (1995). *Ankara'da bulunan çocuk yuvalarında kalan 7-11 yaş grubu çocuklarda cinsiyet rolleri ve cinsiyet özellikleri kalıpyargılarının gelişimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

- Buckner, J. P., & Fivush, R. (2000). Gendered themes in family reminiscing. *Memory*, 8, 401–412.
- Carlson, D. L., & Knoester, C. (2011). Family structure and the intergenerational transmission of gender ideology. *Journal of Family Issues* 32, 709–734.
- Charlesworth, R. (2011). *Understanding child development*. 8th ed. Wadsworth Cengage Learning.
- Chick, K. A.; Heilman-Houser, R.A. & Hunter, M.W. (2002). The impact of child care on gender role development and gender stereotypes. *Early Childhood Education Journal*. 29(3), 19-154.
- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Toplum, kişi ve cinsel politika*. (Çev. Ed. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cunningham, M. (2001). The influence of parental attitudes and behaviors on children's attitudes towards gender and household labor in early adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 63, 111-122.
- Çıtak, A. (2008). *Kadınların çalışmasına yönelik tutum: Cinsiyet, cinsiyet rolü ve sosyoekonomik düzeye göre bir karşılaştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çiftçi, A. (2008). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin kadınlık ve erkeklik rollerini algılayış biçimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Dilek, Y. (1997). *Parents role in preschool childrens gender role socialization*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dökmen, Z. (2010). *Toplumsal cinsiyet: sosyal psikolojik açıklamalar*. (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Driscoll, A. & Nagel, N. G. (2008). *Early childhood education, birth-8*. (4th Ed.). Boston: Pearson Education Inc.
- Epstein, M., & Ward, L. (2011). Exploring parent-adolescent communication about gender: Results from adolescent and emerging adult samples. *Sex Roles*, 65, 108-118.
- Fagot, B.I., & Leinbach, M.D. (1995). Gender knowledge in egalitarian and traditional families. *Sex Roles*, 32, 513–526.
- Fagot, B. I. & Hagan, R. (1991). Observations of parent reactions to sex stereotyped behaviors: age and sex effects. *Child Development*, 62, 617-628.
- Fivush, R., Brotman, M. A., Buckner, J. P., & Goodman, S. H. (2000). Gender differences in parent-child emotion narratives. *Sex Roles*, 42, 233–253.
- Freeman, N. K. (2007). Preschoolers' perceptions of gender appropriate toys and their parents' beliefs about genderized behaviors: miscommunication, mixed messages, or hidden truths?. *Early Childhood Education Journal*, 34(5), 357-366.
- Fulcher, M., Sutfin, E., & Patterson, C. J. (2007). Individual differences in gender development: Associations with parental sexual orientation, attitudes, and division of labor. *Sex Roles*, 58, 330-341.
- Goble, P; Lynn Martin, C.; Hanish, L.D & Fabes, R.A. (2012). Children's gender-typed activity choices across preschool social contexts. *Sex Roles*, 67, 435-451.

- Güney, O. (2012). *5-6 yaş çocuklarında algılanan cinsiyet kalıpyargılarına ilişkin ebeveyn beklentileri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Halim, M. L.; Ruble, D.; Tamis LeMonda, C. ve Shrout, P.E. (2013). Rigidity in gender-typed behaviors in early childhood: a longitudinal study of ethnic minority children. *Child Development, 84*(4), 1269-1284.
- Helman, C. G. (1990) *Culture, health and illness*. (2nd Ed.). London: Wright/Butterworth.
- Hupp, J. M., Smith, J. L., Coleman, J. M., & Brunell, A. B. (2010). That's a boy's toy: Gendertyped knowledge in toddlers as a function of mother's marital status. *Journal of Genetic Psychology, 171*, 389-401.
- Köseler, F.(2009). *Okulöncesi öykü ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet olgusu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Meece, J.L. & Daniels, D.H. (2008). *Child & adolescent development for educators*. (3rd Ed.). China: McGraw- Hill.
- Maccoby, E. E. (1998). *The two sexes*. (3rd. Ed.), England: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Mandara, J., & Murray, C. B. (2006). Father's absence and African American adolescent drug use. *Journal of Divorce & Remarriage, 46*, 1-12.
- McHale, S.M., Kim, J.Y., Whiteman, S.D. & Crouter, A.C. (2004). Links between sex-typed activities in middle childhood and gender development in early adolescence. *Developmental Psychology, 40*, 868–881.
- McHale, S. M., Updegraff, K.U., Helms-Erikson, H., & Crouter, A.C. (2001). Sibling influences on gender development in middle childhood and early adolescence: A longitudinal study. *Developmental Psychology, 37*, 115–125.
- McHale, S.M., Crouter, A.C., & Tucker, C.J. (1999). Family context and gender role socialization in middle childhood: Comparing girls to boys and sisters to brothers. *Child Development, 70*, 990-1004.
- Murray, T.L. (2004). *Constructions of gender: comparing the perceptions of children from traditional vs. egalitarian families*. Unpublished Doctoral Dissertation. Institute of Advanced Psychological Studies Adelphi University.
- Özdemir, E. (2006). *Okulöncesi dönem çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özkan, R. (2013). İlköğretim ders kitaplarında kadın figürü. *International Journal of Social Science, 6*(5), 617-631.
- Özkan, B. (2009). *Okul öncesi dönem 5-6 yaş çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, S. (2012). *Kadın/erkek olma süreçleri ile ilgili yaklaşımlar: İstanbul Anadolu yakasında bulunan ve farklı özelliklere sahip liselerde yapılan niteliksel çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Poulin-Dubois, D.; Serbin, L.A; Eichstedt, J.A; Sen, M.G. & Beissel, C.F. (2002). Men don't put on make-up: toddlers' knowledge of the gender stereotyping of household activities. *Social Development, 11*(2), 166-181.

- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş nicel ve nitel yaklaşımlar*. (Çev. Ed. D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Raag, T. & Rackliff, C. L. (1998). Preschoolers' awareness of social expectations of gender: Relationships to toy choices. *Sex Roles*, 38, 685- 700.
- Rust, J.; Golombok, S; Hines, M.; Johnson, K.; Golding, J. & ALSPAC Study Team. (2000). The role of brothers and sisters in the gender development of preschool children. *Journal of Experimental Child Psychology* 77, 292–303.
- San Bayhan, P. ve Artan, İ. (2011). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Sandnabba, N.K. & Ahleberg, C. (1999). Parents' attitudes and expectations about children's cross-gender behavior. *Sex Roles*, 40(3/4), 249-262.
- Şirvanlı Özen, D. (1992). *Annenin çalışma durumu ve ebeveynin benimsediği cinsiyet rolü değişkenlerinin çocuğun cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılarının gelişimi üzerindeki rolleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tenenbaum, H. R., Snow, C. E., Roach, K., & Kurland, B. (2005). Talking and reading science: Longitudinal data on sex differences in mother-child conversations in low-income families. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26, 1-19.
- Tenenbaum, H. R., & Leaper, C. (2003). Parent-child conversations about science: The socialization of gender inequities? *Developmental Psychology*, 39, 34-47.
- Tenenbaum, H. R., & Leaper, C. (2002). Are parents' gender schemas related to their children's gender-related cognitions? A metaanalysis. *Developmental Psychology*, 38, 615–630.
- Tezel Şahin F. (2003). Okul öncesi dönemde oyuncaklar ve oyun materyalleri. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 640, 78-82.
- Topal, Ö. (2012). *Toplumsal cinsiyetin inşası: 7-12 yaş grubu örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Trepanier-Street, M.L. & Romatowski, J. A. (1999). The influence of children's literature on gender role perceptions: a reexamination. *Early Childhood Education Journal*, 26(3), 155-159.
- Ünlü, A. (2012). *Bazı değişkenlere göre okulöncesi çocuklarının cinsiyet rolü davranışlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk üniversitesi, Konya.
- Wilson, C.M. (1996). *Exploring preschoolers' conceptions of gender*. Unpublished master thesis, San Jose State University.
- Wood, E.; Desmarais, S.; & Gugula, S. (2002). The impact of parenting experience on gender stereotyped toy play of children. *Sex Roles*, 47(1/2), 39-49.
- Yorgancı, F. (2008). *İlköğretim ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin inşası*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe üniversitesi, Afyon.

Extended Abstract

It is known that children's gender-specific behaviors are affected by their parents' attitudes in raising their children and that many mothers and fathers expect their sons or daughters, either knowingly or not, to gain characteristics suitable to their gender roles (Fagot, 1978; Rubin, Provenzo and Luria, 1974; Smith and Daghish, 1977; quoted by Ozen, 1992). Although it was found out that mothers constitute a factor of support and control in their daughters' gender role behaviors at a higher level than the fathers do, it's determined that generally parents have more effect on their daughters' gender role behaviors in

comparison with the effect they have on that of their sons (Arditti, Godwin and Scanzoni, 1991). In the study conducted by Dilek (1997) it was observed that despite the high levels of education and income, a majority of parents -and particularly fathers- direct their children to gain gender identities. On the other hand, also having a sibling or not and the genders of the siblings also are effective in the acquisition of gender roles. For instance, in the study conducted by Rust et al. (2000) it was determined that children without any sibling have less stereotypical opinions in comparison with those that have siblings of the same sex, yet their opinions are more stereotypical in comparison with children having siblings of the opposite sex. As it can be seen from these, the family constitutes a significant institution in the teaching of gender roles to children.

In this context, the purpose of the study is to examine the role of the family in preschool children's perception of gender. The following questions were tried to be answered:

What is the role of the family in preschool children's preference of play and toys?

What is the role of the family in preschool children's perception of man and woman?

In the study the role of families on the gender perceptions of 8 preschool children from varying family structures (divorced, separated, extended, nuclear, medium socio-cultural level, low socio-cultural level, medium socio-economic level, low socio-economic level, single-child and multi-children families) was tried to be determined. This study was conducted with the pattern of multiple-case study that is among the qualitative research approaches. The participants of the study were determined by means of the criterion sampling method among purposeful sampling methods. The first criterion was to have the study group formed from a nursery school the socio-economic and socio-cultural levels of which were determined to be low. The second criterion was determined to be family structure. It was aimed to reach children from various family structures such as extended families, nuclear families, single-parent families, families the mothers of which are employed and those with unemployed mothers.

With the intention of being able to thoroughly characterize the perceptions of the group, observation, interview and document review techniques were employed. Data of the study were collected by means of a child and family information form, a child-mother interview forms and non-intervened activities. The child-family information form was prepared with the intention of obtaining detailed information on the participating children and their families. The form consists of several questions considered to be helpful for the researcher to interpret the obtained findings (such as number of siblings, number of family members, whether the parents are together or separated etc). The interview form also includes questions designed to determine the perception of the children and their mothers on gender. The interview form prepared for the children consists of questions concerning the children's preference of play and toys, the professions they believe to be peculiar to men and women, and domestic responsibilities. The interview form prepared for the mothers on the other hand covers questions concerning the children's preferences on toys and play and their general family life. The children were observed during their free-play hours every day from 10 February 2014 to 4 March 2014. During the observation process particular attention was paid to the points with whom, with which toys and in which corner the children play, and whether they make any gender-related statements during these play or activities. In addition, with the consideration of the age group of the children, the activities with which they can best express themselves were planned. In these activities the perception of the children was not steered in any way and it was made sure that they merely express their perception. Points such as the children's preferences of professions, play and toys, their gender-specific personality characteristics and the domestic distribution of responsibilities were focused on.

According to the results, it was determined that in the children's preferences of toys and play they emphasize on parental pressure, particularly the pressure from their fathers. In addition, it was observed that children who have siblings from the opposite sex are less stereotypical in terms of toys, since they have toys that are peculiar to both genders in their homes, and that the children who aren't subjected to sex-oriented steering when purchasing their toys are also less stereotypical in their preferences of play and toys. Accordingly, it was determined that children that aren't pressurized by their fathers, that have a brother or sister from the opposite sex, and that are given toys peculiar to the opposite sex have less stereotypical preferences in terms of toys and play. On the other hand, examining the children's perceptions on man and woman showed that nearly every child describes the roles of the man and the woman in the traditional way and that they express rather stereotypical opinions. It was determined that

factors such as the children's mothers being house wives, being subjected to domestic violence witnessed by their children, and the traditional distribution of domestic responsibilities are effective on children's stereotype opinions concerning men and women. It was determined that while children whose mothers and fathers take joint responsibility in domestic affairs are less stereotypical than those whose fathers do not partake in domestic responsibilities, the working status of the mother generally doesn't affect the children's' opinions on man and woman.